

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA CİZVİT TARİKATININ YAYILMASINDA FRANSIZ ELÇİLERİN ROLÜ¹

Arş. Gör. Sevil GÖZÜBÜYÜK²

ÖZET

Katolik Kilisesi 16. yüzyılda Protestan reformuna karşı bir hareket olarak kendi bünyesinde bir yenilenme hareketi başlatmıştır. Dominiken, Fransisken ve Cizvit tarikatı tarafından desteklenen bu hareket kiliseyi içinde bulunduğu kaotik durumdan kurtarmanın yanı sıra, Protestanlarla da mücadele içine sokmuştur. *Katolik Hristiyanlığının İsa Cemiyeti* de denilen Cizvit tarikatı başlangıçta Roma Katolik Kilisesi'nin tepkisiyle karşılaşmıştır. Fakat daha sonra sahip olduğu misyoner karakteri ve teşkilatlanma yapısıyla Katolik Kilisesi nezdinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerine başlamalarından evvel, Osmanlı Devleti'nde Cizvit tarikatı mensuplarına yönelik menfi bir tutumun olduğunu söyleyebiliriz. Bu tutumun keskinleşmesinde İngiliz ve Venedik elçilerinin bilinçli politikalarının rolü de yadsınamaz. Bununla birlikte Cizvitler'in Osmanlı topraklarındaki insani yardım faaliyetleri ve özellikle çocuklara ve hastalara özen göstermeleri, haklarındaki olumsuz imajın değişmesine neden olmuştur.

İlk olarak Fransız parlamentosu tarafından sürgün edilen Cizvitler Venedik'ten kovulmuş, Osmanlı Devleti'nde de benzer sorunlarla karşılaşarak birçok mensubu tutuklanmış ya da İstanbul'dan sürülmüştür. Hem Osmanlı Devleti'nde hem de Avrupa'daki Cizvit karşıtı eylem ve söylemler karşısında zor durumda kalan Cizvitler, liyakatli ve yetenekli Fransız elçileri sayesinde ayakta kalarak misyonlarını sürdürebilmişlerdir. Doğudaki çıkarların savunulması görevini üstlenen Fransız elçiler, bu eylemleri nedeniyle sık sık Osmanlı devleti ile karşı karşıya gelmek durumunda kalmıştır. Tüm olumsuzluklara rağmen faaliyetlerini sürdürmekten geri kalmayan elçilerin bu eylemleri Cizvitler konusunda dikkate değer bir meseledir ve çalışmamızın esas konusunu teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Fransa, Cizvit, Fransız Elçiler.

---

¹ Bu Makale 5-7 Mayıs 2018 tarihleri arasında Belek–Antalya'da düzenlenen ASEAD 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, sevildogan@pau.edu.tr

THE FRENCH AMBASSADORS' ROLE IN THE EXPANSION OF THE JESUIT ORDER IN THE OTTOMAN EMPIRE

ABSTARCT

The Catholic Church in the 16th centruy started within its body an act of regeneration against the protestant reform. This action supported by some religious orders such as the Dominican, Franciscan and Jesuits saved the church from the chaotic situation, at the same time, involved the church into the struggle against the Protestants. The Jesuit order, called *Jesus' community of the Catholic Christianity* faced at the beginning, the reaction of the Roman Catholic Church.

But, later on, it had an important place in the Catholic Church with its missionary character and its organizational structure. Before starting its acts in the Ottoman lands, in the Ottoman Empire, there was an unfavorable attitude toward its members. We can't deny the conscious role of the British and Venetian ambassadors in the sharpness of their attitudes. Nevertheless, their humanities helps in the Ottoman lands and especially their case for children and the sick changed the negative image about them.

Firstly, the Jesuits were deported by the French Parliament, fired from Venice, they met similar treatments in the Ottoman lands and most of its members were arrested or deported from İstanbul. The Jesuits had hard times because of the acts and bad discourses against them in the Ottoman Empire and Europe could achieve their missions and survive thanks to the talented and loyal French ambassadors. The French ambassadors, who assumed the task of defense of the interest in the east, had often to face the Ottoman Empire. Despite all the negativities, these actions of the ambassadors who are not give up to carry on activities are a remarkable issue in Jesuits and constitute the main point of our work.

Keywords: Ottoman, France, Jesuit, French Ambassadors.

GİRİŞ

Herhangi bir dini anlayışı dünyaya yayma çabası anlamına gelen misyonerlik hareketi çeşitli din ve mezhebin yaygın olduğu Osmanlı topraklarında yoğun faaliyet göstermiştir. Özellikle bu hususta hristiyanlar önemli derecede etkin olmuş ve uzun yıllar bu eylemlerini sürdürmüşlerdir. Osmanlı yönetiminin azınlıklara tanıdığı haklar ve yabancılara verdiği ayrıcalıklar ise misyonerlik faaliyetleri için uygun bir ortam sağlamıştır. Osmanlı Devleti'ne gelerek faaliyet gösteren ilk misyonerler Katoliklerdir ve İstanbul, İzmir ve Kudüs gibi önemli şehirlere gelerek buralarda merkez edinmeye çalışmışlardır. Osmanlı Devleti'ndeki ilk Katolik misyonerler buradaki azınlıkların dini eğitimleriyle ilgilenmek ve Hristiyanlığı yaymak amacıyla gelen Fransız din adamları olmuştur. Fransızlar bu hususta Osmanlı devletinin zayıf yönü olan azınlıklar ve kapitülasyon ayrıcalıklarını kullanarak faaliyetlerini sürdürebilmiştir. Söz konusu misyonerlerin Osmanlı topraklarına gelerek faaliyetlerini artırmalarıyla beraber Fransa'nın Osmanlı Devleti ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri de paralel bir gelişme göstermiştir. Fransızların Katolik mezheplerinden biri olan Cizvit tarikatı ((Society of Jesuit) bu hususta önemli gelişmeler göstererek etkin olan misyoner guruplardan biridir ve çalışmamızın esas konusunu teşkil etmektedir.

Bugüne kadar Cizvitler konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Prof. Dr. Ali İsra Güngör'ün *Cizvitler ve Katolik Kilisesi'ndeki Yeri ve Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler* adlı çalışmalarında Cizvit tarikatının teşkilatı ve eğitim sistemi hakkında geniş bilgiler yer alırken, Charles Fraazee'in *Katolikler ve Sultanlar, Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923* adlı eserinde İstanbul'un fethinden Cumhuriyetin ilanına kadar Osmanlı topraklarındaki Katolik faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vardır. Haktan Birsell "Fransız Misyonerler Tarafından İstanbul ve Levant Misyonunun Oluşturulması (Papaz J. Baptist Piolet'nin Mektubu)" ve "Peder Monier'in Gözlemleri ile Fransız Cizvit Misyonerlerinin Osmanlı Topraklarındaki Çalışmaları" adlı eserlerinde Cizvitlerin Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslimlere nüfuz etme mücadelesini anlatırken; Emanuel Constantin Antoche, "Un Ambassadeur Français à la Porte Ottomane: Achille de Harlay, Baron de Sancy et de la Mole (1611-1619)" eserinde ve Vehbi Belgil "Fransa Krallarının İstanbul'daki Elçilere Talimatı" adlı eserinde Fransız elçilerine Cizvitler konusunda verilen talimatlar hakkında önemli bilgiler verir. Son olarak Dénes Harai "Une chaire aux enchères. Ambassadeurs catholiques et protestants à la conquête du patriarcat Grec de Constantinople" adlı eserinde Katolik ve Protestan mücadelesini ele alarak iki mezhep arasında yaşanan sorunları gözler önüne serer.

Bu çalışmalar hiç şüphesiz Cizvit tarikatı ile ilgili çok önemli kaynaklardır. Fakat çalışmaların büyük bir çoğunluğu tarikatın teşkilat yapısı ve özellikle eğitim faaliyetleri hakkında bilgi verir. Cizvit tarikatının Osmanlı topraklarında yayılması ve kendilerini kabul ettirmelerinde önemli rol oynayan Fransız elçilerinin faaliyetleri eksik kalmıştır. Bu nedenle bu çalışmada Cizvit tarikatının Osmanlı Devleti'nde kuruluş sürecine ve burada kalıcı bir sistem oluşturulmasında faaliyet gösteren elçilerin rolüne yer verilecektir. Çalışmamızda Cizvitlerin Osmanlı devletine ilk geldikleri ve misyonerlik faaliyetlerine başladıkları 16. yüzyıl ve faaliyetlerini elçiler vasıtasıyla artırarak önemli gelişmelerin yaşandığı 17. yüzyıl zaman dilimi olarak tercih edilmiştir.

1. KATOLİK KİLİSESİNDE YENİ BİR ANLAYIŞ: CİZVİT TARİKATI

16. yüzyılda Martin Luther, Roma Katolik Kilisesine karşı bir reform hareketinde bulunmuş ve bunun sonucunda Protestanlık mezhebi ortaya çıkmıştır. Bu hareketle birlikte Katolik mezhebi, adına *Katolik Reformu* veya *Karşı Reform* denilen dini bir yenileşme hareketine girmiştir. Aslında Katolik Kilisesi Luther hareketinden çok daha öncesinde zorunlu bir reform sürecine girmişti. Sonuçta mevcut Hristiyanlık anlayışı, gelişen kültür (Rönesans, coğrafi keşifler...) ve bu kültürün inanca uyarlanarak toplumsal ihtiyacını karşılanması yönünde eksik kalıyordu. Fakat o tarihe kadar yapılan tüm karşı hareketler bir şekilde bastırılarak mevcut Katolik anlayışı muhafaza edilmeye çalışılmıştı. Lakin Luther hareketi benzer şekilde sonuçlanmamış ve bu durum Hristiyanlığın ikiye bölünmesine ve sonuç olarak Protestanlık anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geleneksel Hristiyanlık anlayışının yanı sıra bu anlayışı günün şartlarına göre şekillendiren reform hareketi Katolikliğe yeni bir veçhe kazandırarak 15 Ağustos 1534 yılında Cizvit tarikatını ortaya çıkarmıştır³. Yani Cizvit tarikatı Katolik Kilisesi bünyesinde yapılan reform sonucu ortaya çıkmış yeni bir dini anlayıştır.

³ Ali İsra Güngör, *Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler*, Çağlar Yayınları, Ankara 2004, s. 27-29.

İslam fetihlerinin Hristiyanlığı Avrupa'ya sürmesi ve doğuda İslam inancının yaygın bir hale gelmesi Vatikan Roma Kilisesi'nin bir takım yeni anlayışlar geliştirmesine neden olmuştur. Buna göre Hristiyanlık inancını doğuda silah zoruyla gerçekleştirmenin imkânsızlığı anlaşılmış ve yöntem değiştirilerek doğu insanları ikna yoluyla Hristiyanlık inancına döndürülmeye çalışılmıştır. Aynı politika Katolik devletler tarafından da uygulanmış, Cizvit papazlar ve diğer Katolik tarikatlar aracılığıyla inançlarını yaymaya ve taraftar toplamaya başlamışlardır⁴. Böylece Papalık ve Fransa tarafından desteklenen Cizvitler 16. yüzyılın ilk yarısında misyonerlik faaliyetlerine başlayarak Papa ve Hristiyanlığın silahsız ordusu olan rahipleri harekete geçirmişlerdir.

Cizvitler'in görünürdeki amacı Osmanlı Devleti'ndeki Katoliklere dini liderlik ederek hem ibadetlerin yapılmasını hem de dini eğitimlerin verilmesi sağlamak iken esas amaçları doğu ve batı kiliselerini Katolik Roma Kilisesi'nin çatısı altında birleştirmek, kutsal yerleri ele geçirmek ve daima akıllarında olan Haçlı düşüncesini gerçekleştirecekleri vakte kadar doğuda Hristiyanlığı güçlendirmektir. Bu amaç uğruna dünyanın dört bir tarafına yayılan Cizvit misyonerler Hristiyan olmayanları Hristiyanlaştırmak, Katolik olmayan Hristiyanları ise Katolikliğe döndürmek için yoğun mesai sarf etmişlerdir.

Kutsal-Roma Cermen İmparatorluğu (Habsburg), Venedik ve Fransa bu dönemin Katolik dini anlayışına sahip devletleri olsa da Katolik tebaanın koruyuculuğunda Fransa, ilk sırayı almıştır. Bunun nedeni, Osmanlı devleti tarafından Fransa'ya tanınan imtiyaz hakları ve bu haklar sayesinde Fransızlar'ın, padişah ve Fransız elçilerinin koruması altında Osmanlı ülkesindeki dini faaliyetlerini sürdürebilmeleri olmuştur. Kapitülasyonlarla beraber Fransa kendisini Doğu Hristiyanlarının tek koruyucusu olarak görmüş ve bu nedenle de Cizvit faaliyetlerine sonuna kadar destek olmuştur. Özellikle 1604 ve 1673 yıllarındaki imtiyaz hakları ile Cizvitler misyonlarına hukuki bir destek bulmuşlardır. Ahidnameler ile Fransa kralı ve müttefiklerinin Hristiyan tebaasının kutsal yerleri ziyaret etme konusunda serbest bırakılması, kendilerine herhangi bir zorluk çıkarılmaması, Kamame Kilisesi'nde ayin icra eden rahiplerin huzur ve emniyetlerinin sağlanması, Fransız tebaasından olan piskoposların Osmanlı memleketinde kadimden oldukları yerde kendi hallerinde ayinlerini icra etmeleri, Galata'da bulunan Cizvit ruhbanlarının eskiden beri ellerinde olan iki kiliseyi yine ellerinde tutmalarını garanti altına almıştır⁵. Kiliseleri yandığı takdirde Osmanlı Devleti'nin izniyle tamir edilmesi ve İzmir, Sayda, İskenderiye ve diğer iskelelerde olan Fransız taifesinin kiliselerine müdahale edilmeyerek, paralarına el konulmaması da garanti edilmiştir⁶.

⁴ Davut Kılıç, "Osmanlı Ermenileri arasında Katolik Kilisesi'nin Kuruluş Faaliyetleri", *Yeni Türkiye*, S. 38, s. 726.

⁵ Bu duruma örnek olarak, 1655 yılında Nakşe adasının sakinlerinden biri olan Nikola, mülkünde olan bağ, bahçe, tarla ve değirmeni adadaki Cizvit rahiplerinin kilisesine vakfetmişti. Fakat vakfetmesinden üç sene sonra vefat etmiş ve vefatından sonra kardeşi, kiliseye vakfedilen emlakları veraset gerekçesiyle geri almak istemiştir. Bu olayın üzerine Osmanlı hükümeti bir emir göndererek, "...alınan fetvâ-yı münîfe ve ahidnâme-i hümayun gereğince hareket edilmesini..." ve mülklere kimse tarafından dokunulmayarak kilisenin vakfi olarak kalmasını buyurmuştur. Böylece ahidname gereği Cizvitlerin elindeki mülkün korunması sağlanmıştır. BOA, ED 26/1, s. 87, h. 251; Nermin Genç, *Fransa Ahkâm Defteri (1634-1666)*, s. 294.

⁶ Necdet Kurdakul, *Osmanlı Devleti'nde Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar*, İstanbul 19, s. 68-69; Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar: 1300-1920 ve Lozan Muahedesi 24 Temmuz 1923*, Türkiye Matbaası, İstanbul 1934, s. 426-429.

Kapitülasyonların sağladığı imtiyaz hakları ve korumacı politika ile kilise, Osmanlı topraklarında sakin olan Katolik Hristiyanlara hizmet edecek misyonerler gönderebilecekti. Bu haklar sayesinde Katolik tüccarların ve diplomatların dini görevlerini yerine getirebilmeleri için yeterli sayıda ruhban Osmanlı Devleti'nde görevlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde bulunan elçi ve konsoloslarda verilen haklar doğrultusunda Osmanlı yetkililerinin davranışlarını gözlemleyerek ahidnamelerin uygulanabilirliğini her daim kontrol edebilmişlerdir⁷. Fransa gerek Cizvit tarikatının gerekse de Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyanların destekçisi ve koruyucusu olma hakkını, tarihin kendisine verdiği bu hüküm ve ayrıcalıklar sayesinde elde edebilmiştir.

2. FRANSIZ ELÇİLERİNİN DİNİ MİSYONU

Yabancı bir devletin toprağında ikâmet eden ve bağlı olduğu devleti temsil eden elçilerin bir takım görev ve sorumlulukları vardır. İki devlet arasındaki ilişkilerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi, anlaşmazlıkların halli, bağlı olduğu devlet tebaasının her türlü işlerin görülmesi ve temsil edilmesi gibi görevleri olan elçiye bu görevlerinin yanı sıra yerine getirmek zorunda oldukları dini bir misyon da yüklenmiştir. Elçilere verilen talimatlara göre bir Fransız elçisi, Cizvit (Jésuites) ve diğer bir Katolik tarikatlarının kiliselerinin korunması, papazlar arasındaki rekabetin önlenmesi, Ortodoks papazlarının Katoliklerden üstün duruma gelmesinin engellenmesi ve her ne olursa olsun Katolik misyonerleri korumak ve faaliyetlerini sürdürmelerini sağlamakla yükümlüdür. Böylece elçilerin siyasi, sosyal ve hukuki görevlerine dini yükümlülük de eklenerek görev sahaları genişletilmiştir.

Kapitülasyonlar, daha öncesinde Katoliklerle ilgili meselelerle ilgilenen Venedikli ve Cenovalı temsilcileri geri planda bırakarak, Fransız elçilerini Osmanlı Devleti'ndeki Katolik meselesinde hâkim ve söz sahibi bir duruma getirmiştir. Bu nedenle artık Katolikler yaşadıkları her sorunda ya da ihtiyaç duydukları her meselede Fransız elçiliğine başvurmuşlardır. Bu tür ayrıcalık ve sağlanan güvenli ortam Fransız tüccarlarının Osmanlı topraklarına yerleşmesine ve bu sayede Latin Katolik Kilisesi'nin Osmanlı Devleti'nde daha öncesinde sahip olmadığı ayrıcalıkları elde etmesine neden olmuştur⁸. Böylece Osmanlı Devleti'nde Fransız elçilerinin faaliyetleri ve bu elçilerin sahip olduğu ayrıcalıklar Katolik mezhebinin Osmanlı topraklarında yayılma alanı bulmasına yol açmıştır.

Osmanlı topraklarındaki misyonerlik faaliyetleri ilk olarak Cizvitlerin İstanbul'a gelmeleri ile başlamış ve okul, kilise gibi kurumlar aracılığıyla uzun yıllar devam ettirilmiştir. Misyonerler İstanbul'a geldiklerinde burada yaşayan Katolik cemaati yok denilecek kadar azdı. 1453 yılında İstanbul'un fethiyle II. Mehmed Ortodoks Kilisesi'ni bünyesine katarak, kiliseyi kendi kontrolü altına almıştı. Bunun yanı sıra kilisenin başına gelecek patriğin Katoliklere düşman olan kişilerden seçilmesine de özen gösteriyordu. Bu şekilde Osmanlı Devleti fetihle beraber Katolik ve Ortodoks kiliselerini birbirinden uzaklaştırmıştır.

⁷ Charles A. Frazee, *Katolikler ve Sultanlar, Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, Küre Yayınları, çev. Cemiler Erdek, İstanbul 2009, s.80.

⁸ Frazee, 2009, s. 80.

Ortodokslar Osmanlı kanununa göre kendi dini liderlerinin başkanlığında *millet* olarak kabul edilirken Katolikler yabancı olarak görülmüşlerdi. Galata'daki Katolikler'in yasal durumu 1453 yılında çıkarılan bir fermanla belirlenirken, daha sonra gelen Katolikler Osmanlı topraklarında varlıklarını düzenlemek amacıyla ayrı ayrı ferman almak durumunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti Ortodoks Hristiyanlarını Katoliklere karşı düşman tutma politikasını her daim takip ederken bir yandan da uzun yıllar Katolik Avrupa ile mücadele içinde olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Katoliklerin kaderinin değişmesi Fransa ve Osmanlı Devleti arasında dostane ilişkilerin kurulmasıyla beraber başlamıştır. 1534 yılında Fransa'nın Osmanlı Devleti'ndeki ilk resmi elçisi olan Jean de la Foret İstanbul'a gönderilmiş ve elçi bir takım ticari imtiyaz, askeri anlaşma ve Levant bölgesinin her bir tarafına yayılan tüccarlara dini haklar verilmesini sağlayarak yeni dini düzenlemelerin yapılması için uğraşmıştır⁹. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti'nin Fransa'nın politikalarına uygun bir şekilde hareket etmesi için de çaba göstermiştir. Fransa kralının esas amacı Osmanlı Devleti ile kalıcı bir müttefiklik sağlamak ve ticaret anlaşması yapmaktı. Fransa'dan aldığı talimat gereği elçi Foret, bu ittifakları saklamakla beraber ona ticari ve Hristiyanlığın himayesi gibi ruhani bir yön vermeye çalışmıştır¹⁰. Böylece Doğu'daki Fransız tüccarları ve diplomatları Katolik kiliselerini sahiplenerek himaye edecek ve bu kiliselerde çalışacak rahipleri kendisi görevlendirmiş olacaktı. Elçi Foret tarafından alınan imtiyaz hakları sadrazam İbrahim Paşa'nın idamından sonra padişah tarafından hiçbir zaman onaylanmamasına rağmen, elçinin bu önerileri iki devlet arasında sonrasında kurulacak yakın ilişkiler ve özellikle Katolik cemaatinin geleceği ve Osmanlı Devleti'nde kabulü için önemli bir adım olmuştur.

3. OSMANLI TOPRAKLARINDA İLK CİZVİT MİSYONERLERİ

Galata'daki Katoliklerin sayısı 1574 yılında azalmıştı. Ekonominin kaynağı Atlantik'e doğru kaymış ve Galatalı pek çok aile İtalya'ya gitmişti. Bu tarihte Katoliklerin nüfusu beş yüz vatandaş ve beş yüz azat edilmiş köleden ibaretti. Galatalılar bu tarihte en büyük eksikliklerinin bir okul olduğunu dile getirmiş ve kurulacak olan okulun masrafları için de para vermeye söz vermişlerdi. Bu nedenle de Katolikler İstanbul'a Cizvitlerin gönderilmesi için bir talepte bulundular¹¹. İsteklerinin Fransa kralına iletilmesi sonucu dost ülke hükümdarı konumunda olan Fransa kralı III. Henri, III. Murad'dan bu doğrultuda bir talepte bulundu. Bunun üzerine 1583 tarihinde Mancinelli önderliğindeki toplam beş Cizvit babası İstanbul'a gönderilmiş ve bu Cizvitlerin Fransız elçiliğinde çalışan vaizler olarak tanınması istenmiştir. Fransız elçilerine ise İstanbul'a gönderilen Cizvit babalarına yardım etmeleri talimatı verilmiştir. Aynı yıl İstanbul'da bulunan St. Benoît Kilisesi¹² ve manastırı, Papa XIII. Gregorius tarafından Benedikten tarikatından alınıp Cizvit rahiplerine verilmiştir.

⁹ Frazee, 2009, s. 5-6, 23, 28, 31.

¹⁰ İsmail Soysal, *Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, Ankara 1999, s.8.

¹¹ Frazee, 2009, s. 85-86.

¹² Cenevizliler tarafından 1420'de yaptırılan kilise, İstanbul'a geldikleri zaman Cizvitler'e verilmiştir ve daha sonra Fransızlar tarafından Saint-Benoît olarak adlandırılmıştır. Bknz. Adina Ruiu, "Conflicting Visions of the Jesuit Missions to the Ottoman Empire, 1609-1628", *Journal of Jesuit Studies* 1, 2014, s. 263.

Jules Mancinelli'nin yönetiminde Cizvit rahiplerinin kurumu devralmasıyla İstanbul'daki ilk Cizvit evi 1583 yılında kurulmuştur. Başlarda Venedik elçileri de Cizvitlere önemli yardımlarda bulunmuştur. İstanbul'a gelen misyonerlerin kiliseye yerleşmelerinin ardından burası Cizvit merkezi haline gelmiştir. Yapılan düzenlemenin ardından kilise bir okula dönüştürülerek dini eğitim vermeye başlamıştır¹³. Osmanlı Devlet teşkilatına göre yeni kilise yapmak mümkün olmadığı için misyonerler kilisenin olmadığı yerlerde ev kiralayarak faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmışlardır¹⁴.

İstanbul'a gelişlerinde Türkler tarafından iyi karşılanan Cizvit rahiplerine Fransız elçisi Germigny de büyük bir ehemmiyet göstermişti. Fakat bu iyi gelişmeler çok fazla sürmemiş ve 1586 yılındaki veba salgını ile Mancinelli ve ardından bütün Cizvit babaları art arda ölmüştür. Daha sonrasında da bir müddet onların yerini kimse alamamıştır. Yaşanan bu ölümler ve oluşan boşluk üzerine kilise Capuchin (Kapusen)¹⁵ rahipleri tarafından devralınmıştır. Veba nedeniyle İstanbul'da bir müddet Cizvit politikası devam ettirilmemiş ve böylece ilk Cizvit hareketi son bulmuştur. Veba sonrasında Cizvit rahiplerinin ölmesi sonucu 1587 yılında bu sefer diğer bir Katolik tarikat olan Capuchinler misyonerlik faaliyetlerini yeniden başlatmaya karar vermiştir. Bu hususta Fransız elçisi Savary de Lancosm'un din görevlilerinin gelmesini istemesi üzerine dört rahip İstanbul'a gelmiştir. Gelen rahipler Fransız elçisinin evinin hemen bitişiğindeki evlere yerleşmiş ve Fransız elçisinin yanında çalışan memur olarak gösterilmişlerdir. Fakat vebanın onları da bulması üzerine Cizvit tarikatı gibi ilk Kapüsen misyonu da başarısız olmuştur¹⁶. Buna rağmen Cizvitler 16. yüzyılın başından itibaren tekrar faaliyet göstermeye başlamıştır. Fransız elçi Savary de Brèves elçilik görev süresi boyunca (1591-1606) Cizvitler'i koruma politikası sürdürmüştür.

Elçi Savary de Brèves'in takip ettiği politika halefi Baron de Salignac tarafından da devam ettirilmiş, fakat elçi başından beri türlü engellerle karşılaşmıştır. Söz konusu zorlukların çoğu Müslümanlardan değil Katoliklerin kendilerinden kaynaklanıyordu. Cizvitler aleyhine olarak yaşanan olumsuzluklar ilk olarak Avrupa'da meydana gelmiştir. Cizvitler Protestanlar arasında olduğu kadar Katolikler arasında da korku ve öfkeye sebebiyet vermiş ve bu durum Avrupa'da kendilerine karşı bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur¹⁷. Fransa kralı IV. Henri'ye 1594 yılında Jean Châtel tarafından bir suikast düzenlenmiş ve bu suikast sonrası Cizvitler parlamento tarafından sürülmüştür. Sürgünün nedeni Jean Châtel'in Cizvit okulu olan Collège de Clermont'da eğitim görmesi ve bu eğitimin ona saldırı için ilham verdiğinin düşünülmesidir. Saldırı sonucu bazı Cizvit babaları sürülürken bazıları da asılmıştır.

¹³ Haktan Birsnel, "Fransız Misyonerler Tarafından İstanbul ve Levant Misyonunun Oluşturulması (Papaza J. Baptist Piolet'nin Mektubu)", *Turkish Studies*, 9/4, Ankara 2004, s. 213.

¹⁴ Mehmet Aydın, "Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü", *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, 43, İstanbul 2005, s. 105-106.

¹⁵ Katolik Fransisken tarikatının bir koludur.

¹⁶ Frazee, 2009, s. 87-88.

¹⁷ Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitapevi, Ankara 2011, s. 538.

Tüm bu yaşananlar karşısında Fransa kralından destek isteyen elçinin ilk zamanlar çabaları boşa çıkmış ve krallık tarafından hiçbir yardım görememiştir. Hem bu yaşanan olay nedeniyle hem de kendilerine destek sağlamak amacıyla Fransız elçiler, Katolik Kilisesi'ni Fransız politikasının bir parçası haline getirmeye çalışmıştır.

Cizvitler hakkında yapılan suçlamaların asılsız olduğu ve Osmanlı Devleti'nde Katolik mezhebi lehine yaptıkları hizmetlerin öneminin anlaşılması üzerine 26 Mart 1607 tarihli bir mektup ile elçinin istekleri kabul edilmiştir. Elçi Salignac'a emirler gönderilmiş ve bu emirler doğrultusunda kendisine bir takım görevler verilmiştir. Cizvitleri destekleme talebini kabul eden Fransa kralı bir heyet oluşturmuş ve bu heyeti Doğu çıkarlarını savunmak üzere İstanbul'a göndermiştir. Fransa kralı heyet ayrılmadan önce onlarla görüşerek bazı tavsiyelerde bulunmuş ve 21 Ocak 1609 tarihinde yola çıkan din adamları 9 Eylül'de İstanbul'a ulaşmıştır. İstanbul'a geldiklerinde Fransız elçisi onların karşılaması ve geçici surette kendi ikametgâhına yerleştirilmesi için bir tercüman ve yeniçeri görevlendirmiştir. Burada dikkati çeken şey Cizvitleri İstanbul'da karşılayan tek grubun Fransızlar olmasıdır. Katolik olmasına rağmen Venedik vekilleri ve hatta Papanın müfettişi olarak İstanbul'da bulunan İstendil Piskoposu bile Cizvitleri aralarında görmekten rahatsızdı¹⁸. Çünkü Katolikler misyonerlik faaliyetleri nedeniyle kendi aralarında bir rekabete girmiş ve bu rekabet sonucunda Cizvitler uzun bir müddet ön planda olmuşlardı.

4. CİZVİTLERİN OSMANLI ÜLKESİNDE KABUL EDİLME ÇABALARI

Din adamları İstanbul'a gelmeden önce onlar hakkında Osmanlı Devleti'nde olumsuz söylentiler konuşulmaya başlanmıştı. İngiliz elçisi Glover ve Venedik elçisi bu söylentileri körüklemekten geri kalmamış ve bunda başarılı olmuşlardı. Bu kişiler Cizvitleri tehlikeli, herkesin onlardan korktuğu ve nefret ettiği, gizemli bir derneğin üyeleri ve birer casuslarmış gibi göstermişlerdi. Elçi Salignac söylentilerin padişahın kulağına gitmesinden ve Cizvitlerin faaliyetlerine engel olunmasından korkuyordu. Cizvitler aleyhine oluşan sert havayı dağıtmak gayretiyle yanına peder Canillac'ı alarak sadrazamın huzuruna çıktı. Sadrazam nezdinde elçi Salignac'ın önemli bir yeri vardı ve padişahın elçiyi onurlandırmasında büyük katkısı olmuştu. Sadrazamla görüşme hemen bir tercümanın yardımıyla başladı ve vezir Fransa'dan yeni gelenlerin tehlikeli insanlar olduğunu işittiğini ve bu nedenle henüz bir sorun çıkmadan kendi bölgelerine dönmelerinin her iki taraf için daha iyi olacağını söyledi. Bunun üzerine elçi ilk olarak sadrazama Canillac'ı takdim etti ve ardından güçlü bir dini savunma yaparak söylenenlerin iftira olduğunu ve Cizvitlerin Fransa Kralı tarafından gönderildiğini, Henri'nin güveniyle onurlandırılan bu kişilerin sanki suçluymuş gibi geri gönderilmelerinin kabul edilir olmadığını söyledi. Elçinin söylediklerini dinleyen vezir sonunda Cizvitlerin kalmaları yönünde karar kıldı¹⁹.

¹⁸ Frazee, 2009, s. 96.

¹⁹ Gabriel de Mun, "L'établissement des Jésuites a Constantinople sous le règne d'Achmet Ier (1603-1617)", *Revue des Questions Historiques*, 74, 1903, s. 170-172.

Elçi Salignac'ın bundan sonraki faaliyeti yeni gelenler için bir kilise temin etmek olmuştur. Cizvit babalarının ikametine yakın olan Saint-Sébastien kilisesinin verilmesi, fakat öngörülmeleyen bir durum olursa Saint-Benoît kilise ve manastırının kullanması teklifinde bulunuldu. Saint-Sébastien Kilisesi'nin yeterince büyük olması ve Saint-Benoît Kilisesi'nin tüm Hristiyanlar tarafından kullanılan bir hastahane olarak planlanmasından dolayı bu istekleri reddedilmiştir. Sonuçtan hoşnut olmayan Salignac itiraz etmek istemiş, fakat bir skandal çıkmasından endişelenen Canillac kendisi ve arkadaşlarının İstanbul'da Katolikliğin sadece mütevazı elçileri olduklarını ifade ederek verilen kararı kabul etmiştir. Böylece Saint-Sébastien Kilisesi'nin Cizvitlere verilmesi ile 20 Eylül 1609 yılında tüm elçiler ve yardımcılarının önünde ilk ayin gerçekleştirilmiştir.

Cizvit babalarının ortama çabuk alışarak oryantal kıyafet giymeleri, sakal uzatmaları, yoksullara sadaka yardımı, çocuk ve hastalara gösterdikleri özen haklarındaki korku ve güvensizliğin yavaş yavaş ortadan kalkarak, tarikatın meşruiyet kazanmasına neden olmuştur. Cizvit düşmanları bu olumlu havaya rağmen umutlarını kaybetmemiş ve çalışmalarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Cizvit aleyhtarları söylediklerini inandırıcı kılmak için coşkulu laflar etmiş ve Cizvitleri kötülemek amacıyla casusluk, isyan, başkaldırı gibi kelimeler kullanmışlardır. Söylentilerden haberdar olan sadrazam endişeye kapılarak yeniçerilere Cizvitleri tutuklayarak derhal mahkemeye götürmeleri emrini verir. Cizvitler, Osmanlı devletine düşman olmak ve her tarafta nifak tohumları ekmekle suçlanır. Olayı öğrenen elçi Salignac, gecelik urbasını değiştirmeye dahi vakit harcamaksızın sadrazamın huzuruna çıkar ve huzurda soğuk bir şekilde karşılanır. Söylentilerin doğru olmadığını ve dindarların Fransız tebaası olması nedeniyle serbest bırakılmalarını ister²⁰. Somut bir delil de olmamasından dolayı Cizvitler serbest bırakılır, fakat benzer bir olay iki ay içinde tekrar meydana gelir ve sadrazam elçiye Cizvitleri Osmanlı topraklarından göndermesi emrini dahi verir. Fakat İran seferinin başlamasından dolayı bu emir yerine getirilmez. Aynı yıl hastane fikrinden vazgeçilerek Saint-Benoît Kilisesi'nin Cizvitlere verilmesi de onlar için iyi bir gelişme olmuştur.

St. Louis kutlamaları sırasında hasta düşen elçi Salignac, iki defa tehlikeli durum atlattı. Doktorlara göre mucize yağ ile ovma tedavisiyle iyileşmiş ve bunun üzerine her yerde dinsel törenlere katılarak dindarlığını göstermişti. Fakat daha sonra beyin kanaması sonucu ölen elçiye St. Benoît kilisesinde ayin düzenlenmiş, cenazeye Venedik ve İngiliz elçileri de katılmıştır. Cenazeden sonra elçi, kendi bütçesi ile yenilemiş olduğu Benoît kilisesinin bodrum katına külleri yakılarak gömülmüştür²¹. Cizvit Kilisesi'nde mezarı olan elçinin mezar taşı silindiği için Salignac'tan sonra gelen elçilerden biri olan Priest, 1772 yılında mezar taşını yenilemiştir²². Bu yıla mutlu başlayan Cizvitler, IV. Henri ve elçi Salignac'ın kayıp haberini art arda almışlardı. Fakat vezir Murat Paşa'nın ve diğer birçok yetkili şahısın koruması sayesinde hizmetlerine devam edebilmişlerdir²³.

²⁰ Baron Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 8, çev. Vecdi Bürün, İstanbul 1986, s. 130.

²¹ Emanuel Constantin Antoche, "Un Ambassadeur Français à la Porte Ottomane: Achille de Harlay, Baron de Sancy et de la Mole (1611-1619)", *Académie Roumaine, Cluj-Napoca*, 2015, s. 748.

²² Régis Delbeuf, *Ambassadeurs de France Morts à Constantinople*, Les Éditions Isis, İstanbul 2011, s. 13-18.

²³ Mun, 1903, s. 170-172.

5. CİZVİT TARİKATI'NIN NÜFUZ VE GÜÇ KAZANIMI

1606-1611 yılları arasında elçilik yapan Salignac zamanında İstanbul'da Cizvit tarikatı kuruluşunu tamamlamış ve faaliyetlerini sürdüreceği alan olarak bir kilise elde edebilmişti. Bu tarih boyunca Cizvitler kendilerine belli bir yer edinerek İstanbul halkı tarafından az çok kabul görmüştü. Bundan sonraki hedefleri İstanbul dışına, özellikle de kutsal alanlara yayılmak ve oralarda Cizvit evleri açarak Osmanlı Devleti'nin birçok yerinde faaliyetlerini sürdürmek olmuştur. 1640 yılına kadar zaman zaman bazı kesintiler yaşamalarına rağmen hedeflerinde başarılı olmuş ve bu hususta özellikle Baron de Sancy, Philippe de Harlay ve Marcheville Henri de Gournay adlı üç Fransız elçisinden önemli yardım görmüşlerdir.

Diğer elçilere olduğu gibi elçi Baron de Sancy göreve başlamadan önce Fransa kralı tarafından kendisine yazılı bir talimat verilmiştir. Verilen talimata göre elçinin Cizvitlere ve onların okul ve kolejlerine dikkat ederek, bu yerleri koruması isteniyordu. Söz konusu emir doğrultusunda hareket eden Sancy, Cizvit mensupları ile yakınlık kurmuş ve her türlü eylemlerinde yardımcı olmuştur. Bu süreçte uzun bir müddet Cizvit misyonerleri herhangi bir müdahale ile karşılaşmadan sükûnet içinde faaliyetlerine devam edebilmişlerdi. Sadrazam Murat Paşa'nın ölmesi ve yerine Nasuh Paşa'nın geçmesi elçiye karşı herhangi bir zorluk da çıkartmamıştı. Fakat 1616 yılı ve sonrası aynı şekilde devam etmemiş ve tarikat için hareketli günlerin yaşandığı bir dönem olmuştur²⁴.

Sadrazam Nasuh Paşa İran Seferi'ne çıkması sonucu yerine vekâleten Ahmet Paşa'yı bırakmıştı. Ahmet Paşa henüz göreve gelmişken büyükelçi ve hristiyanların izin almadan ve geçerli bir nedenleri olmadan İstanbul'dan ayrılmalarını yasaklayan tarzda bir takım önlemler almıştır. 1616 yılının Ağustos sabahında Cizvitler kiliselerinde tutuklanmış ve yargılanmadan hapse atılmıştır. Bu emir şehirde farklı yorumların yapılmasına neden olmuş ve bir müddet sonra ihanetten ve Saint-Benoît kilisesinde ele geçilmiş silahlardan bahsedilmeye başlanmıştır. Bununla da kalmayarak İstanbul'a düşman askerinin alınıp saklandığı iddia edilmiştir. Hatta bir müddet elçi de çavuşbaşının evinde kilitli tutulmuştur²⁵. Fakat tutuklanmalarının asıl nedeni Cizvitlerin patrik vekilini ikna ederek Napoli Kralı ve Papa'ya kendi lehlerinde mektup yazdırtmaları olmuştur. Olayın duyulması üzerine casusluk yapmakla suçlanan Cizvitler hapsedilirken patrik vekili de idam edilmiştir. Dört hafta boyunca tutuklu kalan Cizvitler ancak Fransız elçisinin 30.000 altın ödemesi karşılığında serbest bırakılmıştır²⁶.

Sancy sonrasında elçi tayin edilen Philippe de Harlay göreve başladığında rutin talimatlar kendisine de verilmiş ve Katoliklere ehemmiyet göstermesi hususuna dikkat çekilmiştir. 17. yüzyılın başından itibaren Cizvit misyonerleri her ne kadar Osmanlı Devleti'ne yerleşmiş ve faaliyetlerine başlamış olsalar da Katolikler arasındaki ihtilaf ve Müslümanların Hristiyanlaştırılmayacağını anlaşıldığı 1622 yılında Roma'nın farklı bir araç kullanmasına neden olmuştur. Bu araç "inanç propagandası için kutsal cemaat" adı altında kurulan ve kısaca "propaganda" denilen Papa'ya bağlı bir teşkilattir.

²⁴ Antoche, 2015, s. 754.

²⁵ Soysal, 1999, s. 18.

²⁶ Hammer, 1986, s. 166.

Katoliklerin Doğu misyonunun teşkilatın emrine verilmesiyle dağınık çalışan misyonerler tek bir merkezde toplanarak buradan idare edilmiş ve böylece teşkilat Katolik kilisesinin en etkili organlarından biri haline gelmiştir. Bu şekilde Katolikliğin yayılma faaliyeti belirli bir sistem ve düzene girmiştir. Teşkilata hizmet amacıyla Doğu Akdeniz'deki Katolik cemaat ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ndeki elçisi karşılıklı yardımda bulunmuştur. Yeni oluşturulan cemaatin en düzenli habercilerinden biri haline gelen Fransız elçisi Philippe de Harlay, bilgi toplamak için konsolosluk açısından da yararlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak, elçinin cemaat içinde oynamayı amaçladığı rol sadece bilgi sağlayıcısı olmak değildi. Piskoposların aday gösterilmesine, Latin patrikliğinde bir piskopos yardımcılığının kurulmasına ve Fransız çıkarlarına yardımcı olacak sadık misyonerlerin adaylığına müdahale işine karışmış ve bunun yanı sıra Pera'daki Katolik topluluğu arasındaki dini emirler ve cemaat arasındaki ilişkilerde de aracı bir rol üstlenmiştir²⁷.

Propaganda teşkilatının kurulması misyona belirli düzeyde bir disiplin kazandırsa da Katolikler arasındaki mücadele son bulmamıştır. Bu durum sayıları az olmasına rağmen misyonerlik faaliyetleri nedeniyle çok etkin olan Cizvitlerin gerek Katolikler gerekse diğer Hristiyan mezhepleri tarafından tepki çekerek bir güç mücadelesi içine girmelerine neden olmuştur. Tüm çabalara rağmen bu mücadelenin önü alınamamış, Cizvitler inanç ve öğretilerini yaymaya çalıştıkça haklarında oluşan muhalif fikirler daha da belirginleşerek gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu durum da Osmanlı Devleti'nin tepkisini çektiği gibi misyoner faaliyetlerinin de aksamasına neden olmuştur.

6. KATOLİKLER ARASINDAKİ GÜÇ MÜCADELESİ

Cizvitliğin yayılmasında Fransızlardan çok fazla istifade edilmişti. Fakat bu çabaların önünde bir takım engeller vardı. İlk olarak Fransiskenler uzun süredir Osmanlı topraklarında bulunmaktaydılar ve Venedikliler ile yakın ilişkileri vardı. Bu yakın ilişki Cizvitler ve onların koruyucularına karşı Venedik ve Fransisken müttefikliğini ortaya çıkarmıştı. Çünkü Fransisken ve Cizvit tarikatı Katolik olmasına rağmen misyonerlik faaliyetlerini sürdürme yarışında birbirleriyle mücadele içine girmişlerdi. Katoliklerin kendi aralarında sorun yaşamalarının diğer bir nedeni de, Katolik misyonerlerinin farklı devlet tebaasından olmaları ve bu nedenle bağlı oldukları devlet tarafından ülkelerinin çıkarları uğruna kendilerinden birer ajan olmalarının beklenmesiydi. Farklı milletlerden olan din adamları birbirlerini ortak bir mezhebin çalışanları ya da taraftarı olarak görmekten ziyade birer rakip olarak görüyorlardı²⁸. Bu nedenle Cizvitlerin Osmanlı topraklarında yayılabilmesi için hem Katolik hem de diğer Hristiyan mezhepleriyle diplomatik ve politik bir rekabetin içine girmesi gerekiyordu. Capuchin misyonunun başlatıcısı Baba Joseph, ...*Katolik inancının yayılması ve Türker'i yok etme hedeflerinin gerçekleştirilememesindeki engel Katolikler arasındaki iş birliği sorunudur...* diyerek durumu özetlemiştir²⁹.

²⁷ Dénes Harai, "Une chaire aux enchères. Ambassadeurs catholiques et protestants à la conquête du patriarcat Grec de Constantinople", *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 2011/2, s. 55-60.

²⁸ Frazee, 2009, s. 107.

²⁹ Benoist Pierre, "Le père Joseph, l'empire Ottoman et la Méditerranée au début du XVIIe Siècle", *Cahiers de la Méditerranée*, 71, 2006, s. 185-187.

Kudüs'e yerleşme fikri Cizvit toplumunun esas amaçlarından biriydi. Sonuçta Hristiyan cemaati içinde söz sahibi olabilmesi için kutsal yerlerde etkili olmalı ve oraya yerleşmeliydi. Gerek Katolikler gerekse de bütün Hristiyanlar için Kamame Kilisesi, İsa'nın Kabri, Meryem'in Türbesi ve bitişiğindeki bahçe, Beytü'l-Lahim'deki büyük kilise, Tahunü'l-atik isimli alan ve oradaki mahzenler, Mağratü'l- Reate ve etrafındaki arazi, İsa'nın mezarı sanılan yer ve etrafı, Mağaratü'l-mehd ve Hacer-i Mugtesil çok önemliydi³⁰. Buralarda faaliyetlerini sürdürmek ve özellikle söz sahibi olmak her Hristiyan için oldukça önemliydi. Hangi mezhepten olduğuna bakılmaksızın kendi içlerinde dahi nüfuz ve güç mücadelesi içine giriliyordu. Kudüs'teki Cizvit ve Fransisken rekabeti de bunun belirgin bir örneğidir.

Cizvitler, Kudüs'te Hristiyanların dini ihtiyaçlarına hizmet etmek amacıyla Cizvit varlığının kurulmasını planlamaktaydılar. Cizvit babası Canillac bu amaç için ilk olarak Cizvitleri İstanbul'a yerleştirmiş ve ardından Kudüs'e gitmiştir. Bu planın duyulması Fransiskenler ile gerginlik yaşanmasına ve Fransiskenlerin Venedik ile beraber hareket etmesine neden olur. Söylenilene göre Cizvitler buraya yanlarında büyük miktarda paralarla gelmişlerdi ve amaçları kutsal yerleri satın almaktı. Cizvitler bu planlarının Venedik ve Fransiskenler tarafından baltalanacağını biliyordu. Tüm bunlar karşısında en iyi seçeneğin, Fransız kralının çabası sayesinde Osmanlı padişahının korumasını sağlamak olduğuna karar verdiler. Bu uğurda kalıcı ikâmeti sağlamak amacıyla bazı temel ilkeler de edinmişlerdi. Buna göre; Avrupalı hacılara, kutsal topraklarda yaşayan Hristiyanlara, Ermenilere ve Roma ile iyi olan ve varlığından faydalanılacak kişilere yardım etmek, ruhsal bakımdan yardıma muhtaç olanlarla tanışmak, Kudüs Hristiyanlarına destek olma çabalarında Patrikhaneye yardımda bulunmak ve imandan bağımsız olan yoksullara yardım etmektir. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için diğer adım Papa'nın onayıydı. Bu amaçla papaya bir rapor gönderildi. Raporla, yeni seçilen Papa XV. Gregory'ye Cizvitlerin, Hristiyanların ihtiyaçlarına hizmet etmek için hazır ve donanımlı oldukları gösterilmek istenmiştir. Bunun yanı sıra raporda Fransiskenlerin etkisini azaltarak yerine kendilerinin geçme niyetinde olmadıklarını, daha ziyade Kutsal Topraklardaki Katolik varlığını artırmak amacıyla oldukları ifade ediliyorlardı. Ancak Venedikliler Kutsal Topraklardaki varlıklarını tehdit altında görerek bu durumdan endişe duydular ve her ne kadar kendileri gibi Katolik bir mezhep olsa da Cizvit tarikatı aleyhine faaliyete başladılar. Yapılan iş birliği sonucu Osmanlı yetkilileri, Cizvitler'in kendilerini Kudüs şehrine yerleştirmek için Fransız diplomatlarını kullanan İspanyol casusu olduklarına ikna edildi. Bu iddiayı destekleyecek somut bir kanıt olmamakla birlikte, Kudüs'te hiçbir Cizvit ikametinin oluşmasına izin verilmedi³¹.

Kudüs'e yerleşme planının başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen Cizvitler Doğu topraklarına yerleşme projelerinden vazgeçmemiş ve bu sefer de ikâmet yeri olarak Halep şehri tercih etmişlerdir. İlk zamanlar bazı olumsuzluklarla da karşılaşmış ve hatta bir müddet hapis dahi edilmişlerdir. Fransız elçi Philippe de Harlay, haksız yere Cizvitlerin hapsedildiği ve Venedik, İngiliz baskılarından dolayı sorun yaşandığını üzüntüyle ifade etmiştir.

³⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, C.V, TTK, Ankara 1988, s. 223.

³¹ Robert John Clines, *Confessional Politics and Religious Identity in the Early Jesuit Missions to the Ottoman Empire*, Syracuse University, Dissertations, 2014, s. 290-295.

Cizvitler, Halep'te başarılı olma yolunu Fransızlara ve Osmanlı ittifakına büyük ölçüde bel bağlamakta bulmuşlardı. Elçi Philippe de Harlay Cizvitlerin Halep'teki ikametgâhlarını kurmak için gerekli izni Osmanlı Devlet'inden sağlamıştı. Fransızlar Cizvitlere koruyucuları olarak hizmet ediyor ve Osmanlı yönetimi de Fransa'nın koruması altında bulunduğu sürece Cizvitlerin şehirde kalmalarına müsaade ediyordu. Cizvit aleyhtarlığının hala devam etmesine rağmen sadrazam Damat Halil Paşa Cizvitlerin Osmanlı otoritesini tehdit ettikleri yolundaki Venedik iddiasını kabul etmemiştir. Sadrazam, Cizvitlerin düşmanları tarafından buradan atılmak istendiğini biliyordu. Sadrazam İstanbul ya da Kudüs'teki Cizvit düşmanlarına engel olamamıştı ama Halep'te bu istikrar sağlanmış, Cizvitler Halep'e yerleşebilmişlerdi. Ancak, maddi yardım olmadıkça bu topraklarda kalmak ve okullara devam etmek oldukça zordu. Bu nedenle misyonerler Fransız tüccarlarından devamlı bir şekilde borç almışlardır. Bu hususta sürekli borçlanmalar artmış ve gittikçe daha fazla paraya ihtiyaç duyulur olmuştur. 1633 yılında tekrar tutuklanmaları, kurtulmak için yeniden borç para almalarını gerektirmişti. Nihayet sorunlar halledilmiş ve Halep'teki ikâmet kalıcı bir durum haline gelmişti. Hatta sonrasında Halep'teki konut daha da genişletilmiş, buna rağmen para her zaman bir sorun olarak kalmaya devam etmiştir³². Halep'in ardından, Beyrut ve Kahire'de de diğer Cizvit evleri açılmıştır.

Kalıcı bir misyon hareketi için kalıcı bir ikâmet sağlamak önemli bir koşuldu. Fakat Hristiyan mezhepleri arasındaki mücadele nedeniyle bu durum zor bir hale geliyor, beklenen amaca ulaşılamıyordu. Hristiyanlar arasındaki bu mücadele kendisini İstanbul Patrik seçiminde de göstermiş ve bu olay uzun mücadelelerin yaşanmasına neden olmuştur.

7. PATRİKLİK SEÇİMİ

Cizvitler İstanbul'a geldikleri zaman Rum Ortodoksların Patriki II. Neophytos idi. Kendisi Roma'ya gizli bir belge göndererek Katolik olduğunu açıklamış, halefi II. Rapel de Roma ile gizlice mutabakatta bulunmuştu³³. Daha sonrasında da seçilen patrikler Katolik yanlısı olduğu gibi Protestan taraftarı olabiliyordu. Bu nedenle Katolik ve Protestan elçiler için patrik seçimi çok önemliydi ve elçiler arasında büyük mücadelelere neden oluyordu. Özellikle elçi Philippe de Harlay döneminde yaşanan patriklik seçimi ve Avrupa devlet elçilerinin bu seçime müdahil olması bir takım uzun soluklu problemlerin yaşanmasına neden olmuştur.

İstanbul'un fethi sonrası patrik, padişahın beratı neticesinde görevini yapabiliyordu. Ama bu görevi elde etmek uzun ve pahalı bir yoldu. İlk olarak patrik adayının padişah tarafından atanması ve bunun için de patriğin sultana bağış (peşkeş) yapması gerekiyordu. Patriğin hediye vermemesi ya da vergisini ödememesi durumunda görevinden alınıyor, boş kalan koltuk için diğer adaylar teklif sunuyordu. Görevinde kalmak isteyen patriğin de yeni adayları geçmesi gerekiyordu. Bu durum patrik ve adaylarının çok fazla para harcamasına ve kilise adına büyük meblağlarda borçlanmalarına neden oluyordu.

³² Clines, 2014, s. 295-303.

³³ Frazee, 2009, s. 97.

Cyryll Loukaris (1572-1638), 1620 ve 1638 yılları arasında İstanbul'un Yunan patriği (bu dönemde koltuğunu defalarca kaybetmiş ve yeniden kazanmıştır), Patrikhaneye ve bunu sağlayabilecek kişilerden yardım sağlayabilmek amacıyla para aramaya olan sürekli ihtiyaçların en iyi örneğidir. Cyryll, beş kez Patrik koltuğuna yükseltilmiş ve hem Katolik hem de Protestan devletlerin elçileri tarafından yapılan rekabet nedeniyle birçok kez görevden alınmıştır. Bundan dolayı, Latin Hıristiyanlık ve Yunan Hıristiyanlığı arasındaki diplomatik ilişkiler tarihindeki en tartışmalı isimlerden biri olmuştur. Kendisi bu göreve gelmeden önce İskenderiye patriği iken Katolikliğe yönelmiş fakat daha sonra Katolik aleyhtarı olmuştur³⁴. Protestanlar yeni patriğe dostça davranırken kendisi Katolikler tarafından sevilmemiştir.

Cyryll'in patriklik koltuğunu elde etmesi, muhafaza etmesi veya yeniden elde etmesi için en çok ihtiyaç duyduğu şey paraydı. Katolik elçi Philippe de Harlay'a göre, Cyryll'in yakınlıkla elde ettiği Protestanlık, 1620 yılının sonuna kadar tehdit edici "sapkın" bir cemaat oluşturdu. Elçinin gözünde Cyryll'in İstanbul patriklik koltuğuna ulaşması İngiltere ve Birleşik İller (Hollanda) elçilerinin yardımıyla olmuştu. Cyryll'den önce Katoliklere yakın bir şahıs olan II. Timothy bu görevi yapmıştı. Hollanda elçisi ile yemek yediği bir esnada zehirlenen Timothy, elçi Philippe de Harlay'a göre Hollanda elçisinin bu durumdan haberi olmadan Cyryll'in planı sonucu öldürülmüştü. Cyryll'in patrik olmak için Osmanlı Devleti'ne 15.000 thalers verdiği tahmin ediliyor. Sonrasında elçi Philippe de Harlay'ın önderliğinde 20.000 thalers verilerek Cyryll koltuğundan edilmiştir. Fakat parası ve arkadaşı çok olan Cyryll eski görevine tekrardan dönmeyi başarmıştır³⁵. Fakat bu durum Katolikleri vazgeçirmemiş ve Cizvitlerin Cyryll ile mücadelesi devam etmiştir.

Öncelikle Patrik rüşvet yoluyla kendi taraflarına çekmeye çalışıldı, ama bunu başaramadılar. Ardından Cyryll'in İstanbul'da bir matbaa kurmaya karar vermesi Cizvitleri oldukça rahatsız etmişti. Çünkü burada yalnızca İncil'in modern Yunanca tercümelerinin değil, aynı zamanda Papalığa karşı ve Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren Katolik misyonerlere yönelik polemik yazılarının da üretileceğini düşünüyorlardı. Matbaa yayınlarına Katolik karşıtı eserlerle başladı, çünkü Fransız misyonerlerinin artan nüfuzu Ortodokslar için büyük tehlike olarak görülüyordu. Matbaanın kapanması için elçi Philippe de Harlay ve Cizvitler büyük miktarda para biriktirdiler ve Osmanlı yetkililerine matbaanın Osmanlı Devleti ve İslam aleyhine yazılar basılıp, metinler ürettiğini anlattılar. Katoliklerin suçlamalarını doğrulamak ve basımevini ele geçirmek için 6 Ocak 1628'de 150 yeniçeri buraya gönderildi. Askerler "mobilya, tabletler, baskı makinaları, tüzükler, kitaplar, gümüş vazolar, gümüşler, kıyafetler gibi ele geçirdikleri her şeyi aldılar. Kitaplar ve el yazmaları inceledikten sonra, Osmanlı yönetimi onları suçlayacak bir şey bulamadı ve ele geçirilenler geri iade edildi. Bu durum Cizvitler hakkında karışıklık çıkarmak ve Osmanlı Devleti'ne yalan söylemek suçundan 19 Mart 1628'de İstanbul'dan sürülme kararının alınmasına neden oldu. Bunu haber alan Cizvitler ilk olarak Fransız elçisinin evine sığınmışlardı. Elçilerin diplomatik dokunulmazlığı nedeniyle, zor kullanmaktan ve anlaşma hükümlerine karşı gelmekten sakınan Osmanlı yetkilileri Cizvitler'in çıkmalarını beklemiş ve ardından bütün Cizvitleri hapsedmişlerdir.

³⁴ Frazee, 2009, s. 100.

³⁵ Harai, 2011, s. 53-54.

Olayın ardından Cizvitleri bu durumdan kurtarmak isteyen Fransız elçisi diplomatik faaliyetlere başladı. Sadrazam Halil Paşa'nın vekili olan kaymakamın huzurunda Cizvitleri savunan elçi yapılan eylemin "En Hristiyan Kral" olan Fransa kralı için de hakaret olduğunu ileri sürdü. Elçinin talimatı neticesinde Cizvitler sorgulamada Fransız tüccar ve elçisine hizmet etmek için gönderildiklerini söylemiş ve Roma'nın müttefikliğinden kesinlikle bahsetmemişlerdir³⁶. Fakat gerek yaptığı yüklü borç nedeniyle gerek Cizvitleri koruma politikasından dolayı Osmanlı Devleti'nde itibarı kalmayan elçi Philippe de Harlay dikkate alınmadı. Bu duruma sinirlenen elçi Cizvitler'in sürgün edildiği takdirde İstanbul'dan ayrılacağı tehdidinde bulundu. İki devlet arasındaki ipler o kadar gerilmiştir ki elçi sürgün kararını iptal ettirememesine rağmen ülkeyi terk edememiştir³⁷. Cizvitler ise Sakız Adası'na sürgün edilmişlerdir³⁸.

Cizvitler Patriklik seçiminde Venedik'in karşısında durarak Papa'nın yanında yer aldığı için Venedik'ten de sürülmüşlerdi. Cizvit aleyhtarlarının Cizvitlerin kovulması için vezire 10.000 altın verildiği iddia edilmektedir. Venedik elçisi Sebastiano Venier, Cizvitlerin kovulması için para bağışları yapmadığını, böyle dini ve siyasi bir meseleye karıştıklarından dolayı bu durumu zaten hak ettiklerini söylemiştir³⁹. Şeyhü'l-İslâm Yahya Efendi ve Kapudan Paşa'nın yardımcıları, Philippe de Harlay'in diplomasi faaliyetleri ve ödenen bir miktar para neticesinde Cizvitlerin dönmelerine izin verilmiştir. Yaşanan bu olay sonrasında Philippe de Harlay görevinden alınmış ve yerine Henri de Gournay elçi tayin edilmiştir.

16 Aralık 1631'de Henri de Gournay XIII. Louis'in yeni temsilcisi olarak göreve başlamıştır. Büyükelçiliğinin ana vazifelerinden biri Osmanlı Devleti'ndeki Cizvitleri gözetmesiydi. Cizvitleri hem koruyacak hem de davranışlarını gözlemleyerek, düzenli olarak papaya bu hususta rapor verecekti. Verilen talimat gereğince misyonerler onun özel endişesi olmalıydı. Aynı zamanda Kudüs'e giden hacıların güvenliğini sağlayacak, korsanlara karşı Fransız tüccarlarının ayrıcalıklarını koruyacak ve Hristiyan kölelerin özgürlüğünü sağlamaya çalışacaktı⁴⁰.

Bu tarihe kadar Fransız elçilerinin borçları hayli birikmiş ve Marcheville de borcun miktarını artırmaya başlamıştı. Elçi Marcheville Osmanlı yetkililerine (yoksul Fransız elçiliğinin karşılayamayacağı) büyük miktarlarda para sözü vermiş, fakat hiçbir şey elde edememiştir. Zaten selefinin 1620-1630 yılları arasında 300.000 thalers borcu birikmişti. Bu miktarın yaklaşık üçte biri, Cyrill Loukaris'in görevden alınması için yapılan mücadeleye harcanmıştı.

³⁶ Harai, 2011, s. 49-65.

³⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 3/2, s. 207.

³⁸ Frazee, 2009, s. 113.

³⁹ Ruiu, 2014, s. 275-278.

⁴⁰ Alastair Hamilton, "The Unfortunate Embassy of Henri Gournay de Marcheville" *The Republic Of Letters and The Levant*, Ed. Alastair Hamilton, Maurits H. Van den Boogert, Bart Westerweel, Brill Leiden, Boston 2005, s. 123-130.

Elçi talimatların aksine, sadece bir şapelin inşa edilmesine neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda Cyrill'i görevden almak için Osmanlı Devleti'ne para vermek için boşuna uğraşarak elçilik borçlarını sürdürmeye devam etmiştir. Verilen tüm paralara rağmen, Patrik Cyrill yüksek rütbeli Osmanlı yetkililerin korunmasından yararlanarak görevini bir müddet daha muhafaza edebilmiştir⁴¹.

Protestan elçileri de Katolik eylemleri nedeniyle hoşlanmadıkları elçi Marcheville'e karşıydı. Hollanda elçisi Cornelis Haga, "her zaman rahipler ve keşişler tarafından kuşatılmış" bir adamın papalıklarına "büyük ve kör" inancı nedeniyle Fransız elçisinden yakınıyor ve Fransa'nın yeni dindar elçisi diye atıfta bulunuyordu. İsveç elçisine göre Fransız elçi sadece Cizvitlerin kölesi değil aynı zamanda boş ve beceriksiz biriydi⁴². Sâbık elçi Philippe de Harlay ise görevi bittiği halde, borçlarından dolayı ülkesine gitmesine izin verilmemiş ve bu sebeple borçlarını ödeyene kadar Osmanlı Devleti'nde kalmıştı. Halefinin karşılaştığı zorluklar nedeniyle mutluydu ve bu zorlukların daha da kötüleşmesine katkıda bulunuyordu. Çünkü görevinden alınması ve yerine başka birinin elçi tayin edilmesi Philippe de Harlay'in hiç hoşuna gitmemişti. Bu nedenle yeni gelen elçiyi kovdurmak ve görevine tekrardan gelmek için uğraşılıyor ve bu uğurda gerek Fransız tebaası ve gerek Cizvit misyonerlerinin menfaatlerini göz ardı ediyordu. Marcheville aleyhinde faaliyetlerde bulunmuş ve el altından yaptığı kışkırtmalar ve para vaadi yoluyla yeni gelen elçiyi tekrar ülkesine göndermeye büyük çaba sarf etmiştir. Marcheville için o dönemde tek iyi olan şey, patrik Cyrill'in beklenmedik bir şekilde 1633'te görevinden alınması olmuştur. 12.000 ecus karşılığında Padişah IV. Murad, Cyrill'i sürgün ederek patriklik koltuğunu Katolik yanlısı Kontaris'e vermiştir.

Galata'daki Cizvit kolejinde okuyan Kontaris, patriklik seçimi için büyük ölçüde borçlu olduğu Katolik elçilerle yakın dosttu ve bu durum tamamen Cizvit misyonerlerinin istediği gibiydi. Cizvitlerin bir öğrencisi olan Kontaris sözü geçen Katolikler arasında iyice tanınmıştı. Bu sözü geçen Katoliklerden bazıları Protestanların Cyrill Loukaris'i desteklediği gibi onlar da Kontaris'i destekliyor ve onun Ortodoks Kilisesi'nde yüksek mevkilerde görev almak istemesini destekliyorlardı⁴³. Ancak yeni patrik koltuğunda uzun süre kalamamıştır. İngiliz ve Hollandalı büyükelçiler, Osmanlı Devleti'ne 50.000 duca ödedikten sonra, Cyrill Loukaris tekrardan görevine dönmüştür. Cyrill Loukaris'in dönüşü Marcheville'nin görevden alınıp tekrardan eski elçi Philippe de Harlay'in göreve başlaması ile yakın tarihlidir. 1634'te eski işlerine dönen Philippe de Harlay, Cyrill Loukaris ile olan mücadeleye kaldığı yerden devam etmiştir. Katolikler son olarak 1638 yılında Cyrill Loukaris'i Kazakları Türklere saldırımları için kışkırtmakla suçladılar. Loukaris sadece görevden alınmakla kalmadı, hapsedildi ve sonunda 27 Haziran 1638'de Karadeniz'deki bir gemide öldürüldü.

⁴¹ Harai, 2011, s. 64-66.

⁴² Hamilton, 2005, s. 130-140.

⁴³ Frazee, 2009, s. 113.

1620 ile 1638 yılları arasında Protestan elçiler ile Katolik elçiler Cyrill Loukaris meselesi için büyük para harcamışlardır. Hristiyan elçiler arasındaki bu mücadele padişahın hâkimiyeti altında olan Hristiyan nüfus üzerindeki kontrolünü güçlendirdiği gibi rakip diplomatlar tarafından ödenen paralar padişahın hazinesinin doldurulmasının yanı sıra sadrazamların daha da zengin olmasına neden olmuştur⁴⁴.

Yeni elçi Jean de la Haye gelene kadar elçilik görevine vekâlet eden elçi Philippe de Harlay, yeni elçinin gelmesi ile kalmasına fırsat verilmeden Fransa'ya gönderilmiştir. Elçinin öncelikli görevlerinin arasında her fırsatta Fransa kralının adını ve otoritesini dile getirerek, Levant'taki Hristiyanları korumak ve onlara yardımcı olmak olmuştur⁴⁵. 1639-1660 yılları arasında elçilik yapan Haye zamanında, Fransa'da yaşanan iç sorunlar ve Girit Seferi'nde Fransa'nın Venedik'e yardım etmesi nedeniyle Fransa'nın İstanbul'daki nüfuzu ve ticari kazançları azalmıştı. 1664 yılında Osmanlı-Avusturya arasında yapılan savaşa Fransa'nın asker göndermesi ilişkilerin daha da bozulmasına neden olmuştur. Yaşanan bu olumsuzluklar Fransız elçilerinin Osmanlı Devleti'ndeki etkisini azalttığı gibi Cizvit misyonerlerinin de faaliyetlerini kısıtlamasına ve daha az göz önünde olmalarına neden olmuştur. Haye'den sonra elçilik yapan oğlu Denis de la Haye zamanında da kendisine kutsal yerlerin, Cizvit papazlarının ve kiliselerinin korunması, Ortodoks papazların Katoliklerden üstün duruma geçmesine engel olunması emri verilmiş, benzer emirler sonraki gelen elçiler için de geçerli olmuştur⁴⁶.

1583 yılında Osmanlı Devleti'nde kurulan Cizvit tarikatı 1640 yılına kadar bu topraklarda önemli gelişmeler yaşamış ve bu dönem tarikatın altın çağı olarak kabul edilmiştir. XVI. ve XVII. yüzyıllar boyunca tarikat çok çeşitli yerlerde teşkilât kurarak Osmanlı Devleti sınırlarında yayılma imkânı bulmuştur. Misyonerler İstanbul dışındaki Osmanlı topraklarında birçok yeri ziyaret etmiş ve misyonlarını yaymak için uğraşmışlardır. Güvenli ve emniyet içinde gidebilmeleri için yolculuk öncesi davalarını destekleyen ve her konuda onlara yardımcı olan Fransız elçisini ziyaret etmişlerdir. Elçi de onların gidecekleri yerde kalmaları ve çalışmalar yapmaları hususunda veziri bilgilendirerek, söz konusu kişilere görev yapacakları yerde kolaylık sağlayacak olan elçilik mektubunu vererek her türlü emniyetlerini sağlanmaya çalışmıştır⁴⁷. XVIII. yüzyılın başından itibaren ihtilafların patlak vermesi ile 1773 yılında Cizvit tarikatı feshedilmiş, daha sonra tekrardan faaliyetleri serbest bırakılmasına rağmen Osmanlı topraklarında eskisi kadar faal ve göz önünde bulunamamışlardır⁴⁸.

⁴⁴ Harai, 2011, s. 65-71.

⁴⁵ Frazee, 2009, s. 117.

⁴⁶ Vehbi Belgil, "Fransa Krallarının İstanbul'daki Elçilere Talimatı", *Tarih ve Toplum Dergisi*, S. 14, 1985, s. 66-67.

⁴⁷ Haktan Birsal, "Peder Monier'in Gözlemleri ile Fransız Cizvit Misyonerlerinin Osmanlı Topraklarındaki Çalışmaları", *Journal of the Human and Social Science Researches*, S.2, 2013, s. 109.

⁴⁸ Tümer, 1993, s. 41.

SONUÇ

XVI. yüzyılın sonlarında Osmanlı sınırlarında kurulan Cizvit misyonu, misyoner rahipler tarafından yürütülürken, Fransız elçi ve konsolosları tarafından da muhafaza edilerek önemli destekler sağlanmıştır. Misyonun sürdürülmesinde ve muhafaza edilmesinde Katolik Propaganda Teşkilatı'nın yanı sıra Fransa Sefaretinin rolü yadsınamaz derecede büyüktür. XVII. yüzyılın başında altın çağını yaşayan Cizvit misyonerliği, Osmanlı topraklarında ve özellikle Doğu Akdeniz bölgesinde yayılma alanı bulmuştur. Her ne kadar Cizvitler, Papalık, Fransa ve Osmanlı devletinde görev yapan Fransız diplomatları tarafından desteklenip ahidnamelerle de güvence altına alınmış olsalar da İstanbul'daki yaşamları sanıldığı kadar rahat geçmemiştir. Veba ile mücadele etmişler ve bu salgın sonucu önemli Cizvit rahipleri hayatlarını yitirmiştir. Onun dışında Protestanların düşmanlıklarına ve aleyhte faaliyetlerine maruz kalmış ve çoğu zaman dini saldırılara uğrayarak casuslukla suçlanıp sonucunda sürgün, hapis ya da idam gibi cezalara tabi tutulmuşlardır.

Fransız tebaası olmaları nedeniyle elçinin koruması altında olan Cizvitler kendilerini Fransız olarak tanımlamaktan çok tarikat üyesi olarak gördükleri için zaman zaman korunmaları ya da sürgün edilmelerinin önüne geçilememiştir. Fakat bu gibi olumsuzluklara rağmen Katolik iç çatışmalarında, Patrik seçiminde, Osmanlı topraklarında güvenle dolaşım görevlerini icra etmelerinde, Papa'nın ve Fransa kralının desteğinin sağlanmasında Fransız elçileri hayati bir rol üstlenmiş ve Cizvitler, Fransız diplomatları sayesinde ayakta kalmayı başaramışlardır. Bu nedenle misyonun istikrarı açısından elçilerin yardımları oldukça faydalı olmuştur. Fransız elçilerin Cizvitleri koruma rolü o kadar ayan bir şekilde olmuştur ki diğer Avrupa devlet elçileri Fransız elçileri hakkında, rahip ve keşişler tarafından kuşatıldıkları, papaya büyük bir inançla körü körüne bağlı oldukları şeklinde yorumlar yapmıştır. Her ne kadar Fransız elçiler, misyonerleri Fransız tebaası adı altında korumaya çalışsa da Cizvitler hakkında söylenen casusluk iddiaları ve farklı mezhepten olan Hristiyanların Katolikleştirme çabası Osmanlı devletini tedbirli olmaya zorlamış ve bu nedenle misyonerleri sonunda kadar destekleyen Fransız elçileri ile Osmanlı yönetiminin arası zaman zaman açılmıştır. Buna rağmen Osmanlı Devleti Fransızların dinsel konulara müdahale etmesine göz yummuştur. Bunun en önemli nedenlerinden biri Osmanlı yönetiminin sahip olduğu yönetim anlayışıdır. Bu anlayışa göre Fransa ya da başka bir devlet ne kadar müdahalede bulunursa bulunsun en sonunda asıl kararı verecek olan Osmanlı Devleti'nin kendisidir. Bu düşünce anlayışı Osmanlı Devleti'nin Fransızların faaliyetlerine çok fazla müdahalede bulunmamasına yol açmıştır⁴⁹.

---

⁴⁹ Frazee, 2009, s.117.

KAYNAKÇA

ANTOCHE, Emanuel Constantin, “Un Ambassadeur Français à la Porte Ottomane: Achille de Harlay, Baron de Sancy et de la Mole (1611-1619)” Académie Roumaine, Cluj-Napoca, 2015, s. 747-760.

AYDIN, Mehmet, “Türkiye’ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü”, *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, 43, İstanbul 2005, s. 93-122.

BELGİL, Vehbi, “Fransa Krallarının İstanbul’daki Elçilere Talimatı”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, S.14, 1985, s. 66-70.

BİRSEL, Haktan, “Fransız Misyonerler Tarafından İstanbul ve Levant Misyonunun Oluşturulması (Papaza J. Baptist Piolet’nin Mektubu)”, *Turkish Studies*, 9/4, Ankara 2004, s. 207-223.

BİRSEL, Haktan “Peder Monier’in Gözlemleri ile Fransız Cizvit Misyonerlerinin Osmanlı Topraklarındaki Çalışmaları”, *Journal of the Human and Social Science Researches*, S.2, 2013, s. 100-128.

CLINES, Robert John, *Confessional Politics and Religious Identity in the Early Jesuit Missions to the Ottoman Empire*, Syracuse University, Dissertations, 2014.

DAVIES, Norman, *Avrupa Tarihi*, İmge Kitapevi, Ankara 2011.

DELBEUF, Régis, *Ambassadeurs de France Morts a Constantinople*, Les Éditions Isis, İstanbul 2011.

FRAZEE, Charles A., *Katolikler ve Sultanlar, Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*, Küre Yayınları, Çev. Cemiler Erdek, İstanbul 2009.

GÜNGÖR, Ali İsra, *Tanrı’nın Şövalyeleri Cizvitler*, Çağlar Yayınları, Ankara 2004.

HAMILTON, Alastair, “The Unfortunate Embassy of Henri Gournay de Marcheville” *The Republic Of Letters and The Levant*, Ed. Alastair Hamilton, Maurits H. Van den Boogert, Bart Westerweel, Brill Leiden, Boston 2005, s. 123-150.

HAMMER, Baron Joseph Von *Büyük Osmanlı Tarihi*, Üçdal Neşriyat, çev. Vecdi Bürün, C. 8, İstanbul 1986.

HARAI, Dénes, “Une chaire aux enchères. Ambassadeurs catholiques et protestants à la conquête du patriarcat Grec de Constantinople”, *Revue d’histoire moderne et contemporaine*, 2011/2, s. 49-71.

KARAKOYUN, Ebru, *Fransa Ahkâm Defteri (1666-1687)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2014.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, C.V, TTK, Ankara 1988.

KILIÇ, Davut, “Osmanlı Ermenileri Arasında Katolik Kilisesi’nin Kuruluş Faaliyetleri”, *Yeni Türkiye*, S. 38, s. 726-734.

KOÇU, Reşat Ekrem, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar: 1300-1920 ve Lozan Muahedesi 24 Temmuz 1923*, Türkiye Matbaası, İstanbul 1934.

KURDAKUL, Necdet, *Osmanlı Devleti'nde Ticaret Antlaşmaları ve Kapitülasyonlar*, Döler Neşriyat, İstanbul 1981.

MUN, Gabriel de, “L'établissement des Jésuites a Constantinople sous le règne d'Achmet Ier (1603-1617)”, *Revue des Questions Historiques*, 74, 1903, s. 163-172.

PIERRE, Benoist, “Le père Joseph, l'empire Ottoman et la Méditerranée au début du XVIIe Siècle”, *Cahiers de la Méditerranée*, 71, 2006, s. 185-202.

RUIU, Adina, “Conflicting Visions of the Jesuit Missions to the Ottoman Empire, 1609–1628”, *Journal of Jesuit Studies* 1, 2014, s. 260-280.

SOYSAL, İsmail, *Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*, Ankara 1999.